

Nigar Fikrət qızı Həbibullayeva

Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetinin müəllimi

<https://orcid.org/0009-0006-9692-185X>

E-mail: nigar.habibullayeva@atmu.edu.az

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).240-243](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).240-243)

DAVAMLİ İNKİŞAF MƏQSƏDLƏRİNİN İNTEQRASIYASINDA İNGİLİS DİLİNİN ROLU: MULTİLİNGUALİZM VƏ DİL SAVADLILIĞI

Nigar Fikrat Habibullayeva

lecturer at Azerbaijan Tourism and Management University

THE ROLE OF ENGLISH IN INTEGRATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: MULTILINGUALISM AND LANGUAGE LITERACY

Нигяр Фикрет гызы Габидуллаева

преподаватель Азербайджанского Университета Туризма и Менеджмента

РОЛЬ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ИНТЕГРАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: МУЛЬТИЛИНГВИЗМ И ЯЗЫКОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ

Xülasə. Məqalə davamlı inkişafın əsas sahələrini təhlil edir, diqqətini sosial-mədəni davamlılığa yönəldir. İnsan təmasları və danışıqlar bütün dünyada davamlı inkişaf məqsədlərinə xidmət etmək üçün vacib olduğundan, ortaq ünsiyyət vasitəsi kimi dilə diqqət yetirməyə dəyər. Dil insanları səfərbər edir və hamının yaxşılaşdırılması üçün birgə işləmək üçün qlobal platformada fikir mübadiləsinə imkan yaradır. Dil bacarıqları müasir cəmiyyətin iqtisadi məsələlərdən tutmuş səhiyyə və təhsilə qədər saysız-hesabsız aspektlərinin inkişafında zəruri olan daha yaxşı ünsiyyəti aşılayır. Məqalənin əsas məqsədi davamlı inkişafda dilin və savadın əhəmiyyətini müzakirə etməkdir.

Açar sözlər: *çoxdillilik, davamlılıq, dil, ətraf mühit, inkişaf*

Abstract. The article analyzes major domains of sustainable development, brings its focus on socio-cultural sustainability. As human contacts and negotiation are essential to serve the purposes of sustainable development worldwide, language as a shared means of communication is worth paying attention to. Language mobilizes people and enables the exchange of ideas on a global platform in order to work together for the betterment of all. Language skills inculcate better communication that is requisite in the development of countless aspects of the modern society ranging from economic issues to health and education. The central objective of the paper is to deliberate on the significance of language and literacy in sustainable development.

Keywords: *multilingualism, sustainability, language, environment, development*

Аннотация. В статье анализируются основные области устойчивого развития, особое внимание уделяется социокультурной устойчивости. Поскольку человеческие контакты и переговоры играют важнейшую роль в достижении целей устойчивого развития во всем мире, язык как общее средство общения заслуживает внимания. Язык мобилизует людей и позволяет обмениваться идеями на глобальной платформе для совместной работы на благо всех. Владение языком способствует более эффективному общению, необходимому для развития множества аспектов современного общества, от экономики до здравоохранения и образования. Основная цель статьи – рассмотреть значение языка и грамотности в устойчивом развитии.

Ключевые слова: *многоязычие, устойчивость, язык, окружающая среда, развитие*

Davamlı inkişaf ümumilikdə iqtisadi, ekoloji və sosial sahələri əhatə edir. Lakin görünür ki, iqtisadi və ekoloji inkişafa daha çox diqqət yetirilir, halbuki dil və ünsiyyət sahəsini əhatə edən sosial-mədəni sfera çox vaxt diqqətdən kənarda qalır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının

2005-ci il Dünya Sammitində bu üç sahənin hamısında konseptuallaşdırma, planlaşdırma və həyata keçirməyə bərabər dərəcədə diqqət yetirilməsinə çağırış edilir. Bu sahələr davamlı inkişafın üç dayağı kimi tanınır və inklüziv inkişaf üçün əsas hesab olunur. Ən çox qəbul edilən tərifə görə, davamlı inkişaf indiki nəsillərin ehtiyaclarını ödəyən, lakin gələcək nəsillərin öz ehtiyaclarını ödəmək qabiliyyətini təhlükə altına qoymayan inkişafdır. Bu standart tərif insanları davamlı inkişafı nəsillərarası bərabərlik kontekstində nəzərdən keçirməyə sövq edib [4, s. 57]. İnsan əlaqələri və dil vasitəsilə inkişaf edən qarşılıqlı münasibətlər belə bir inkişafa çatmaqda mühüm rol oynayır. Dil bir ünsiyyət vasitəsi kimi, müxtəlif mədəniyyətlərdən olan insanların qlobal miqyasda çoxsaylı məsələləri müzakirə etməsini, tolerant və müxtəlif fikirlərə hörmətlə yanaşmasını mümkün edir. Bu baxımdan dilin konstitusional potensialı sosial inkişafı, mədəni təkamülü və davamlılığını asanlaşdırır.

İngilis dili davamlı inkişaf məqsədlərinin integrasiyasında elmi, sosial və iqtisadi körpü rolunu oynayır. O, bilik mübadiləsini asanlaşdırır, beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirir və insanların qlobal miqyasda bir-birini daha yaxşı anlamasına imkan verir. Buna görə də ingilis dilinə diqqətin artırılması – təhsil, elm və texnologiya sahələrində onun daha geniş tətbiqi – davamlı və inklüziv gələcəyin qurulması üçün əsas şərtlərdən biridir.

Müasir qlobal kontekstdə davamlılığını inkişaf etdirmək üçün çətinliklərin dərindən dərk olunması və dili və mədəni sərhədləri aşan fəaliyyətlərdə əməkdaşlıq etmək vacibdir. Bu araşdırma çərçivəsində, İngilis dilinin qlobal davamlı inkişafı irəlilətməkdə əsas rolu öyrənilir. Bu tədqiqat İngilis dilinin iqtisadi inkişafa katalizator kimi rolu, dilin gücləndirilməsi, mədəniyyətlərarası ünsiyyət və təhsil fəaliyyətləri prizmasından təhlil olunur. İngilis dilini yaxşı bilmək dil güclənməsini təmin edir və bu da qlobal iştirakın əsas komponentidir. İngilis dili beynəlxalq ticarət, elm və diplomatiyada lingua franca rolunu oynadığı üçün dünyanın hər yerindən insanlar əməkdaşlıq fəaliyyətlərində iştirak edə və davamlılıqla bağlı müzakirələrə töhfə verə bilirlər. Məqalənin məqsədi insanların dili yaxşı bilməsi sayəsində dilin inklüzivliyinin əhəmiyyətini, İngilisdən vasitəçi kimi istifadənin rolunu və beynəlxalq sərhədləri aşan mürək-

kəb problemlərin həllinə yönəlmiş siyasət və strategiyaların hazırlanmasını işıqlandırmaqdır.

Dil, savadlılıq və inkişaf arasında mühüm bir əlaqə var. Bu üç aspekt bir-birinə bağlıdır və ya gizli, ya da açıq şəkildə bir-birinə təsir göstərir. Savadlılıqla inkişafın əlaqəsi dünyada geniş qəbul edilən bir assosiasiyadır. Savadlılıq səviyyəsi çox vaxt iqtisadi, ekoloji və sosial inkişafın artım sürəti ilə əlaqələndirilir [3, s. 68]. Bu savadlılıq və inkişaf paradigması mübahisə doğurmur, lakin savadlılıq proqramlarının əsas diqqəti funksional bacarıqların inkişafına yönəlir və dəyərlərin və mədəniyyətlərarası şüurun əhəmiyyətini nəzərə almır [2, s. 96]. Bu isə savadlılığın rolunu məşğulluq bacarığı ilə məhdudlaşdırır, halbuki savadlılıq insanların seçim azadlığını genişləndirən bir vasitədir.

Fikir və biliklərdəki fərqlər, eyni zamanda mədəniyyətdəki fərqlər kimi qəbul edilən məqamlar, dil vasitəsilə aparılan danışıqlar və ünsiyyətlə aradan qaldırıla bilər. İstənilən inkişafın baş tutması üçün fərdlərin, müxtəlif icmaların və ya millətlərin müxtəlif planlarda tam iştirakını təmin edəcək bir vasitəyə ehtiyac vardır ki, bu da müsbət nəticələr gətirsin. Dil insanları hərəkətə gətirir və ideyaların qlobal platformada mübadiləsini mümkün edir, beləliklə, hamının rifahı üçün birgə işləməyə şərait yaradır. Dil bacarıqları daha yaxşı ünsiyyət formalaşdırır və həm kənd, həm də müasir cəmiyyətin saysız-hesabsız sahələrinin, iqtisadi məsələlərdən sağlamlıq və təhsilə qədər, inkişafında mühüm rol oynayır. Dil savadlılığı mədəniyyətlərarası təhsil kimi qəbul edilə bilər və davamlılığa daha geniş miqyasda töhfə verir. Davamlı inkişafın fərdi iştirakçını da nəzərə alması ilə, dil təhsili bütün qlobal iştirakçılara imkan verir [7, s. 17]. Dil və mədəni toqquşmaların qarşısını almaq üçün dil tədrisi kursları keçirilməlidir.

Bu yanaşma elə planlaşdırılmalıdır ki, müxtəlif sosial-mədəni səviyyələrdə davamlı inkişafa töhfə verə bilsin. Məqalədə dilin davamlı inkişafdakı müxtəlif rolları ilə bağlı arqumentlər təqdim olunur və dil, savadlılıq və inkişafın qarşılıqlı bağlılığı vurğulanır. Xüsusilə, çoxdilli cəmiyyətdə və ya təhsil planlarında dil və mədəni bərabərliyin təmin olunmasının davamlı inkişafın əldə edilməsində nə qədər vacib olduğu göstərilir.

Davamlı inkişafın əsas sahələrindən biri olan sosial inkişaf insanları cəmiyyətdə və ya

dövlət quruculuğunda mərkəzi tutur. Ona görə də dil insanlar arasında ünsiyyət vasitəsi kimi mühüm inkişaf potensialına malikdir. O, qarşılıqlı anlaşma yaratmağa kömək edən fikirləri ifadə etmək və bölüşmək üçün düzgün kanal təqdim edir. Effektiv ünsiyyət və tənqidi fakültənin inkişafı bütün dünyada insanları bir araya gətirərək sosial-mədəni müstəvilərdə fəaliyyət göstərmək üçün vacibdir. Qarşılıqlı paylaşılan kommunikasiya vasitələri həm mikro, həm də makro səviyyədə diskurs və danışqların qurulmasına kömək edə bilər. Dil insan təmaslarının global şəbəkəsinə girişdir. İnsanların bu cür global qarşılıqlı əlaqəsi müxtəlif mədəniyyətlərdən və kontekstlərdən bilik və təcrübə mübadiləsinə imkan verir. Bu, insanlara davamlı inkişafa daha çox töhfə verən davranış və mədəniyyətdəki müxtəlifliyə qarşı dözümlülükə yanaşı, əməkdaşlıq münasibətini inkişaf etdirməyə kömək edir.

Dil sosial sferanı qurmaq və qorumaq üçün insanın malik olduğu güclü silahdır və buna görə də davamlılıq dünyasında qaçılmaz rol oynayır. Buna görə də tədqiqat dil seçimi üçün daha balanslı və mümkün yaşama tələb edir. Dil və mədəni kimlikdə bərabərliyə, etnik qruplar arasında tolerantlığa və anlaşmaya nail olmaq üçün təhsildə dil planlaması diqqətlə hazırlanmalıdır. Bu, nəinki müxtəlif qrupların arasında mədəniyyət haqqında daha geniş məlumatlılığa, həm də dil bacarıqlarını öyrənmək üçün sağlam mühitə təkan verə bilər. Dil planlaması yerli mədəniyyət və dildə olan mahiyyət və asanlıqın davamlılığı ilə yanaşı global nailiyyətləri də hədəfləməlidir. [1, s. 97]

Hazırda ingilis dili dillərarası və mədəniyyətlərarası ünsiyyət vasitəsidir, ingilis dili iqtisadi, siyasi, hərbi və mədəni əhəmiyyət kəsb edən dildir. Zaman keçdikcə Amerikanın təsiri gücləndi və Amerika həyat tərzinin yayılması "ingilis dilinin qloballaşması" prosesinin başlanmasına kömək etdi. Qlobal İngilis dili beynəlxalq ünsiyyət vasitəsidir. Beynəlxalq İngilis dili universallığı ilə diqqəti cəkir və lingua franca kimi də tanınır. Onun hökmranlığı o qədər güclüdür ki, hətta əbədi istəksiz Fransa ingilis dilinin global rolunu etiraf etdi. İngilis dilinin "lingua franca" kimi öyrənilməsində fəal iştirak edən dilçilərdən biri B. Saydhoferdir. B. Saydhoferə görə, "Lingva Franka"da vacib olan deyilənlərin düzgünlüyü deyil, uyğunluğudur. Biz

müxtəlif məqsədlər üçün müxtəlif dillərdən istifadə edirik." Biz üzvlərinin ümumi məqsədi olan icmalar formalaşdırırıq və lingva frankada yalnız ingilislərin fərqi nə vardıqı səhvlərə baxmayaraq, başa düşülməsi xüsusilə vacibdir" [5, s.87]. Bu faktları nəzərə alaraq B. Saydhofer S. Brumfittin ingilis dilinin global rolu haqqındakı fikrini qeyd edir [6, s. 17]. Keçən yarım əsrdə sosiolingvistik tədqiqatda böyük irəliləyiş dilin onun istifadəsi ilə necə formalaşdığının müəyyən edilməsi olmuşdur. Hal-hazırda bütün qitələrdə 700 milyon istifadəçi var ki, onların da yarısından azı ana dilində danışanlardır. B. Saydhofer bu qeydlərə istinad edərək qeyd edir: "Bu bənd bir daha dünyada ingilis dilinin tarixi unikallığını vurğulayır və fakt budur ki, hazırda istifadəçilərin sayı bu dildə danışanların sayından çoxdur" [6, s. 59]. B. Seidhofer S. McKayın "Beynəlxalq İngilis dili" termininə də istinad edərək, bu terminin aşağıdakı tərifini verdi: "Beynəlxalq ingilis dilindən həm bu dildə danışanlar, həm də iki dildə danışanlar məlumat ötürmə (kommunikasiya) prosesində istifadə olunur.

İki böyük ümumavropa təşkilatı, Avropa İttifaqı və Avropa Şurası regionda dil müxtəlifliyini təşviq edir. Avropa İttifaqı müstəqil dövlətlər arasında əməkdaşlığın vizyonu olaraq, öz sərhədlərini cəmiyyətləri əhatə edəcək şəkildə genişləndirməyə çalışır.

"Beynəlxalq ingilis dili həm eyni bölgənin müxtəlif mədəniyyətlərə və dillərə malik həmsöhbətləri arasında, həm də müxtəlif ölkələrin nümayəndələri arasında global miqyasda ünsiyyət vasitəsidir" [5, s. 49].

Hüquq ondan istifadə edən insanlara məxsusdur, istər bir neçə dildə danışan olsun, istərsə də bir dildə danışan olsun. Sosial-mədəni mühitdə formalaşan və dərinləşən dillər insan biliklərinin nəsil-dən-nəslə ötürücü rolunu oynayaraq saxlanmasına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verir. Təhsil mühitində dil(lər)in diqqətlə seçilməsinə çağırış, öyrənilən arasında sosial-mədəni tarazlığı və ədaləti təmin etmək üçün effektivdir. Qlobal çoxdilli yaşamanın mənimsənilməsi lingvistik və mədəni bərabərlik və nəticədə davamlı inkişafı təmin etmək üçün ağıllı addım ola bilər.

Problemin aktuallığı. Qloballaşan dünyada davamlı inkişaf məqsədlərinin reallaşması beynəlxalq əməkdaşlıq və informasiya mübadiləsindən asılıdır. Bu prosesdə ingilis dili ümumdünya ünsiyyət

və elmi biliklərin paylaşım vasitəsi kimi mühüm rol oynayır. İngilis dilinin mənimsənilməsi təhsil, innovasiya və iqtisadi inkişaf sahələrində integrasiyanı gücləndirir.

Problemin yeniliyi. İngilis dili yalnız ünsiyyət vasitəsi kimi deyil, davamlı inkişaf məqsədlərinin integrasiyasını təmin edən strateji alət kimi yanaşılır. Bu məqalə ingilis dilinin global tərəfdaşlıqların, elmi innovasiyaların və lingvistik maarifləndirmənin inkişafında oynadığı yeni funksional rolu gös-

tərir. Məqalə dilin sosial və iqtisadi təsirlərinə dayanıqlı inkişaf kontekstində yeni baxış gətirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, ingilis dilinin öyrənilməsi və tətbiqi davamlı inkişaf məqsədlərinə yönəlmiş layihə və proqramlarda beynəlxalq əməkdaşlığı asanlaşdırır. Həmçinin, ingilis dilinin istifadəsi ölkələrin iqtisadi, elmi sahələrdə dünya təcrübəsinə integrasiyasını sürətləndirir.

Ədəbiyyat

1. Crystal, D. English as a Global Language / D.Crystal. – USA: Cambridge University Press – 2012. – 224 p.
2. Foucault, M. Archeology of Knowledge / M.Foucault. – New York: Patheon book, – 2004. – 239 p.
3. Kintsch, W. Strategies of discourse comprehension / W.Kintsch, T.v.Dijk. – USA: New York Academic Press, – 2005. – 128 p.
4. Seidhofer, B. A concept of International English and related issues; from “Real English” to “Realistic English” / B.Seidhofer. – Strasbourg: Peter Publishing, – 2003. – 24 p.
5. Seidlhofer, B. ELF: English in a global context / B.Seidlhofer. – Abingdon and New York: Routledge, – 2016. – 170 p.
6. Seidlhofer, B. English as a Lingua Franca in European Multilingualism, Exploring the dynamics of multilingualism/ B.Seidlhofer. – Amsterdam: John Benjamins, – 2013. – 406.
7. Teun, A. Dijk. Discourse and Context. A socio-cognitive approach / Teun, A. Dijk. – Cambridge: Cambridge University Press, – 2008. – 267 p.
8. Teun, A. Dijk. A Paradigm for Cognition/ Teun, A. Dijk, W.Kintsch. – Cambridge: Cambridge University Press, – 1998. – 459 p.
9. Wilkes, A.L. Knowledge in Minds: Individual and Collective Processes in Cognition / A.L.Wilkes. – UK:Psychology Press, – 1998. – 387 p.

Redaksiyaya daxil olub: 03.11.2025